



gemeente
Zoetermeer

Conjunctuurmonitor Zoetermeer

2018 - 1 januari



Rapportage

Conjunctuurmonitor Zoetermeer

2018 - 1 januari

September 2018

Gemeente Zoetermeer

Analyse bestanden: JaBo/Onderzoek en Statistiek/Elianne van Dam

Samenstelling rapport: JaBo/Onderzoek en Statistiek/Elianne van Dam

Inhoudsopgave

	Pagina
Samenvatting.....	4
Opzet rapport	6
Doel.....	6
Opzet rapport	6
Herzienen.....	6
1 Bevolking.....	8
1.1 Ontwikkeling aantal inwoners	8
1.2 Groene en grijze druk	9
2 Lokale economie	12
2.1 Aantal faillissementen	12
2.2 Nieuwe en vertrokken bedrijven	13
2.3 Leegstand detailhandel.....	15
3 Werk en inkomen.....	16
3.1 (Potentiële) beroepsbevolking	16
3.2 Ontwikkeling werkloosheid	18
3.3 Werkloosheidsuitkeringen.....	20
3.4 PW-uitkeringen	22
3.5 Schuldhelpverlening	24
4 Wonen.....	25
4.1 Ontwikkeling aantal woningen	25
4.2 Koopwoningen.....	26
4.3 Sociale woningmarkt	28
Bijlagen	36
Bijlage I. Afkortingen en begrippen	36
Bijlage II. - Gebiedsindelingen	37

Samenvatting

Voor u ligt de Conjunctuurmonitor met data per 1 januari 2018. Dit rapport bevat indicatoren op gebied van bevolking, de lokale economie, werk en inkomen en wonen. Onderstaand wordt per thema toegelicht wat de laatste ontwikkelingen zijn.

Alhoewel metropoolregio MRDH officieel bestaat sinds december 2014, is voor het in kaart brengen van de algehele ontwikkeling ervoor gekozen (waar mogelijk) ook de periode van voor 2014 mee te nemen.

Bevolking

In kwartaal 4 van 2017 is het aantal inwoners in Zoetermeer met 241 inwoners afgenomen. Hiermee komt het aantal inwoners per 1 januari 2018 uit op 124.710. Terwijl het inwonertal van Nederland, Zuid-Holland en Metropool Rotterdam Den Haag (MRDH) zijn toegenomen over de periode 2017-2018, is het inwonertal van Zoetermeer in dezelfde periode afgenomen.

De grijze druk, ofwel het percentage dat de verhouding uitdrukt tussen het aantal personen van 65 jaar en ouder en het aantal personen van 20 tot 65 jaar, is in Zoetermeer aan het stijgen. In vergelijking met andere gemeenten stijgt de grijze druk in Zoetermeer zelfs sterker en het percentage ligt nu zelfs boven dat van Zuid-Holland. In de periode 2005-2017 is de grijze druk in Zoetermeer gestegen met 12,7% (van 17,6% tot 30,3%). In Zuid-Holland is deze in dezelfde periode gestegen met 7,2% (van 22,6% tot 29,8%). De grijze druk in Zoetermeer is voorsnog lager dan landelijk, maar dit verschil wordt telkens kleiner.

Lokale economie

In kwartaal 4 van 2017 zijn er 3 bedrijven failliet gegaan in Zoetermeer. De bedrijven in Zoetermeer die failliet zijn gegaan t/m kwartaal 4 van 2017 hadden in totaal 60 personeelsleden. In kwartaal 4 van 2017 zijn er in Zoetermeer meer bedrijven bijgekomen dan vertrokken of opgeheven, namelijk 124. In het laatste kwartaal van 2017 zijn er bovendien meer bedrijven bijgekomen dan een kwartaal ervoor, maar er zijn er ook meer vertrokken.

Werk en inkomen

Het aantal werklozen, vanaf 2018 uitgedrukt in "Geregistreerde Werkzoekenden bij het UWV" (GWU), is op 1 januari 2018 6.923 in Zoetermeer. Een daling/stijging is lastig te constateren i.v.m. de definitiebreuk. Het aantal werkloosheidsuitkeringen is in Zoetermeer gedaald van 3.222 begin 2017 naar 2.624 begin 2018. Dit is een daling van 18,6%. Ook in MRDH en Nederland is het aantal werkloosheidsuitkeringen gedaald. Het aantal werkloosheidsuitkeringen per 1.000 inwoners ligt in Zoetermeer hoger dan in MRDH en landelijk.

Het aantal Participatiewet-uitkeringen in Zoetermeer is in kwartaal 4 van 2017 gedaald naar 2.964, dit is een daling van 1,3% ten opzichte van vorig jaar. In MRDH ligt het aantal Participatiewet-uitkeringen per 1.000 inwoners (15-75 jaar) hoger dan in Zoetermeer.

Wonen

De woningvoorraad in Zoetermeer is in kwartaal 4 van 2017 toegenomen tot 55.870. Dit zijn 75 woningen meer dan een kwartaal eerder. De vraagprijs van de aangeboden koopwoningen in Zoetermeer ligt aan het eind van kwartaal 4 van 2017 hoger dan een kwartaal eerder. De stijgende prijzen zijn een ontwikkeling dat zich door het jaar heen heeft laten zien. Verder is het aanbod koopwoningen in Zoetermeer dalende. Aan het eind van kwartaal 4 van 2017 zijn er slechts 331 aangeboden koopwoningen.

De wachtduur voor starters en huishoudens van 5 personen of meer in Zoetermeer is in kwartaal 4 van 2017 gelijk gebleven, respectievelijk met 66 en 64 maanden. De wachtduur voor doorstromers is gestegen van 37 tot 39 maanden. Daarnaast ligt de voorlopige slaagkans op de sociale woningmarkt in Zoetermeer in 2017 met 0,6% lager dan in stadsgewest Haaglanden.

Opzet rapport

Doel

Het doel van dit rapport is een overzicht te kunnen geven van de ontwikkelingen binnen Zoetermeer. Om een beeld te kunnen krijgen of de ontwikkelingen gunstig zijn of juist niet, worden de ontwikkelingen vergeleken met andere gemeenten, Metropool Rotterdam Den Haag (MRDH) en Nederland.

Opzet rapport

Dit rapport behandelt een viertal hoofdthema's

1. Bevolking,
2. Lokale Economie,
3. Werk en Inkomen
4. Wonen.

Binnen deze thema's wordt telkens een overzicht gegeven van indicatoren/kerncijfers over de stand van zaken in Zoetermeer. Het kan voorkomen dat enkele figuren/tabellen nog niet zijn bijgewerkt door gebrek aan data. In dit rapport wordt Zoetermeer daar waar mogelijk vergeleken met andere gebieden.

MRDH bestaat officieel sinds december 2014, maar voor het kunnen vergelijken van ontwikkelingen is ertoe besloten om ook de periode van voor 2014 mee te nemen.

Herzieningen

Voor dit rapport worden de data verzameld van verschillende instanties. Omdat sommige data bij instanties als voorlopig worden gepubliceerd, kunnen in onze publicaties herzieningen worden doorgevoerd. Deze wijzigingen hebben doorgaans weinig invloed op de resultaten in het rapport.

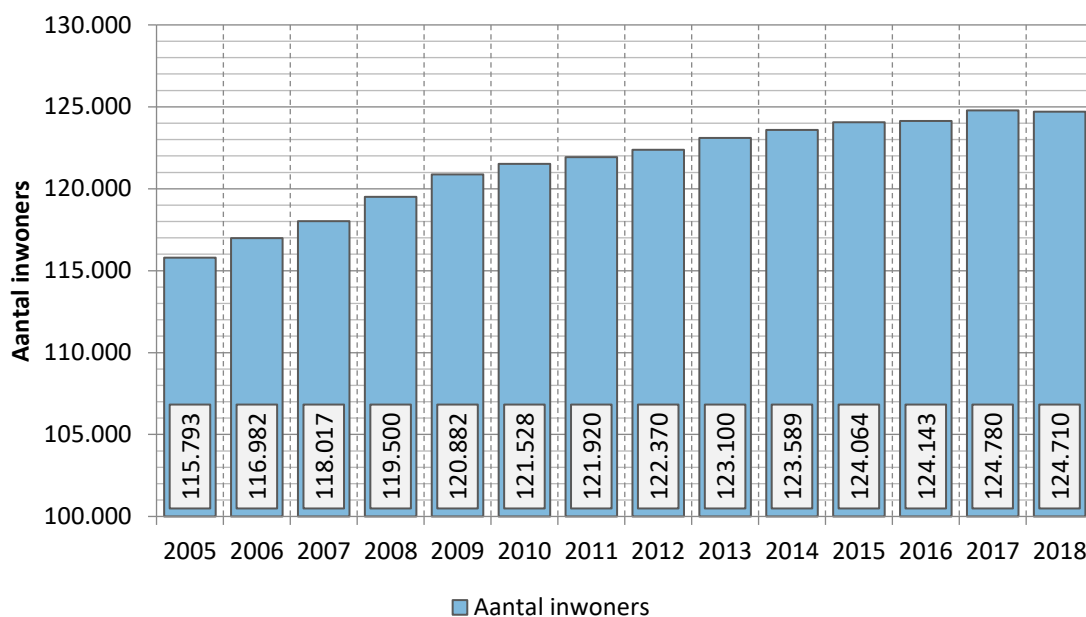
Herzieningen kunnen ook plaats vinden op basis van nieuwe definities of revisies die met terugwerkende kracht hebben plaatsgevonden bij externe partijen.

1 Bevolking

1.1 Ontwikkeling aantal inwoners

Het jaar 2018 is gestart met 124.710 inwoners. De ontwikkeling van het aantal inwoners in Zoetermeer wordt in Figuur 1.1 weergegeven. Hierbij geven de balken de stand per begin van elk jaar aan. Het aantal inwoners op 1 januari 2018 is 70 lager dan een jaar eerder.

Figuur 1.1 Ontwikkeling aantal inwoners in Zoetermeer per jaar



Bron: Basisregistratie personen (BRP), per begin van elk jaar.

Tabel 1.1 geeft voor Nederland, Zoetermeer, MRDH en Zuid-Holland en het aantal inwoners weer en de groei ten opzichte van het jaar ervoor. Van 2017-2018 is het aantal inwoners in Zoetermeer bijna gelijk gebleven (een krimp van 0,1%). In dezelfde periode was in de andere regio's sprake van groei, namelijk nationaal met 0,6%, in Zuid-Holland met 0,8% en in de MRDH met 0,9%.

De kleuren zijn een indicatie ten opzichte van het landelijke gemiddelde (LG).

Tabel 1.1 Toename/afname aantal inwoners per regio per begin van het jaar

	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	16.829.289	16.900.726	16.979.120	17.081.507	17.181.084
Groei (%) Nederland	+0,30%	+0,42%	+0,46%	+0,60%	+0,58%
Zoetermeer	123.589	124.064	124.143	124.780	124.710
Groei (%) Zoetermeer	+0,40%	+0,38%	+0,06%	+0,51%	-0,10%
MRDH	2.273.830	2.292.375	2.308.388	2.326.700	2.347.331
Groei (%) MRDH	+0,50%	+0,82%	+0,70%	+0,79%	+0,89%
Zuid-Holland	3.577.032	3.600.011	3.622.303	3.650.222	3.681.044
Groei (%) Zuid-Holland	+0,40%	+0,64%	+0,62%	+0,77%	+0,84%

Groen: hogere stijging of gelijk aan LG. Geel: stijging maar onder LG. Rood: daling.
Bronnen: BRP & CBS.

1.2 Groene en grijze druk

De groene druk en grijze druk staan in Tabel 1.2 en 1.3 weergegeven. Aanvullend laat Figuur 1.3 de ontwikkeling van de vergrijzing (grijze druk) zien in Zoetermeer, Zuid-Holland en in Nederland.

In Zoetermeer is de grijze druk het sterkst gestegen, sinds 2017 is de grijze druk in Zoetermeer hoger dan in Zuid-Holland. Vooralsnog is de grijze druk in Zoetermeer lager dan landelijk.

Tabel 1.2 Groene druk per regio per jaar

Groene druk					
Jaar	Zoetermeer	Zuid-Holland	Verskil*	Nederland	Verskil*
2005	42,0%	39,7%	- 2,3%	39,8%	-2,2%
2010	39,0%	38,5%	-0,5%	38,9%	-0,1%
2015	38,5%	38,1%	-0,4%	38,0%	-0,5%
2016	38,4%	38,0%	-0,4%	37,9%	-0,5%
2017	38,6%	38,0%	-0,6%	37,8%	-0,8%
2018	39,1%	37,9%	-1,2%	37,6%	-1,5%

Bron: CBS, per jaar.

Verhouding tussen personen van 0 tot 20 jaar & 20 tot 65 jaar.

*) Het verschil ten opzichte van Zoetermeer.

Tabel 1.3 **Grijze druk per regio per jaar**

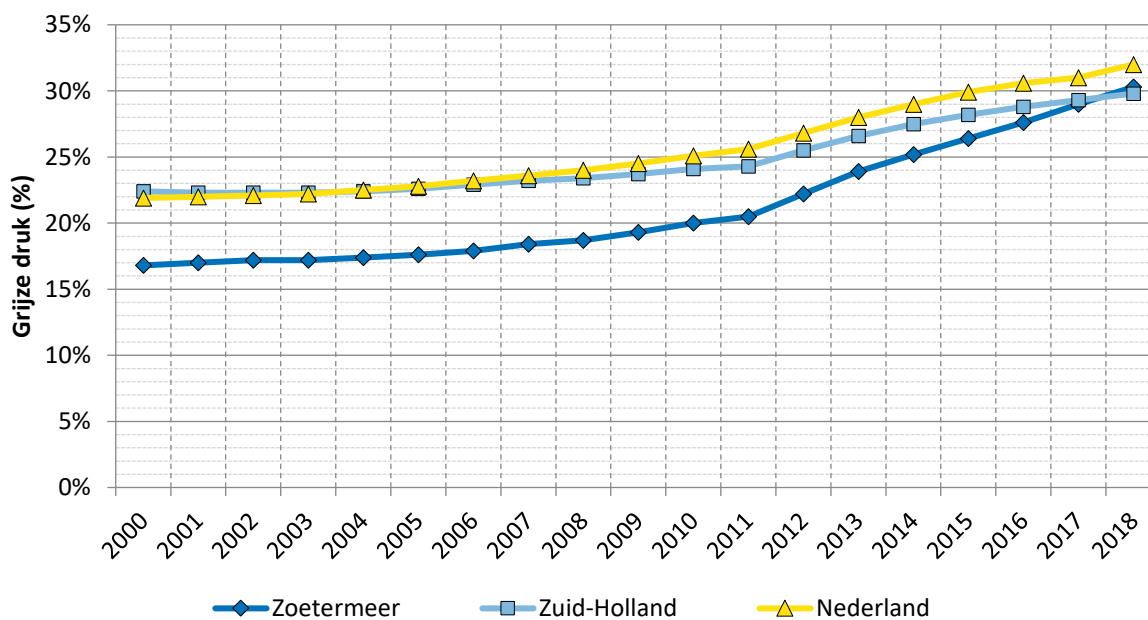
Grijze druk					
Jaar	Zoetermeer	Zuid-Holland	Vershil*	Nederland	Vershil*
2005	17,6%	22,6%	+5,0%	22,8%	+5,2%
2010	20,0%	24,1%	+4,1%	25,1%	+5,1%
2015	26,4%	28,2%	+1,8%	29,9%	+3,5%
2016	27,6%	28,8%	+0,6%	30,6%	+3,0%
2017	28,8%	29,3%	+0,5%	31,3%	+2,5%
2018	30,3%	29,8%	-0,5%	32,0%	+1,7%

Bron: CBS, per jaar.

Verhouding tussen het personen van 65+ & 20 tot 65 jaar.

*) Het verschil ten opzichte van Zoetermeer.

Figuur 1.3 **Vergrijzing (grijze druk) per regio per jaar***



Bron: CBS, per jaar.

2 Lokale economie

2.1 Aantal faillissementen

Tabel 2.1 geeft weer hoeveel faillissementen er zijn geweest over de jaren 2013-2017 in Zoetermeer en andere regio's. Ook is het verschil ten opzichte van voorgaand jaar weergegeven. Een negatief verschil is weergegeven met een groen cijfer, omdat minder faillissementen samenhangen met een betere economie. Zoetermeer telde in heel 2017 16 faillissementen, waarbij er in het vierde kwartaal 3 faillissementen zijn bijgekomen.

Tabel 2.1 Aantal faillissementen van bedrijven per regio

Jaar/kwartaal	Nederland		Zoetermeer		Zuid-Holland		MRDH	
2013	8.376		21		1.570			
2014	6.645	-1.731	32	-11	1.251	-319		
2015	5.271	-1.374	54	+22	1.042	-209	585	
2016	3.333	-1.938	22	-32	603	-439	543	-42
2017	3.290	-43	16	-6	735	+132	510	-33

Bronnen: Zoetermeer en MRDH: *Faillissementen.com* en Z-Holland en Nederland: CBS.
Alleen uitspraken, zonder natuurlijke personen en geen surseances.

Om inzicht te vergaren over de impact van de faillissementen in Zoetermeer, wordt onderstaand de bedrijfsgrootte van Zoetermeerse bedrijven uit tabel 2.1 behandeld. Hierbij wordt uitgegaan van het totale aantal (geregistreerde) medewerkers bij bedrijven die failliet zijn gegaan.

Het is niet mogelijk om de personeelsomvang van faillissementen buiten Zoetermeer in kaart te brengen. Ook is het niet mogelijk om een uitspraak te doen over het aantal inwoners uit Zoetermeer dat bij deze bedrijven werkzaam was.

Tot slot dient te worden vermeld dat het KvK-register niet altijd volledig is. Ook kunnen werknemers soms alleen geregistreerd staan bij een hoofdvestiging van een bedrijf. In 2017 was de personeelsomvang van de bedrijven of instellingen die failliet zijn gegaan 65, in kwartaal 4 zijn dit 8 personeelsleden.

Tabel 2.2 Totale personeelsomvang faillissementen in Zoetermeer per kwartaal en jaar*

Jaar	Personeelsomvang faillissementen
2014	220
2015	387
2016	92
2017	65

Bronnen: *Faillissementen.com* en Kamer van Koophandel mutaties.

*) De registraties in het KvK-register kunnen achterlopen op de werkelijkheid.

2.2

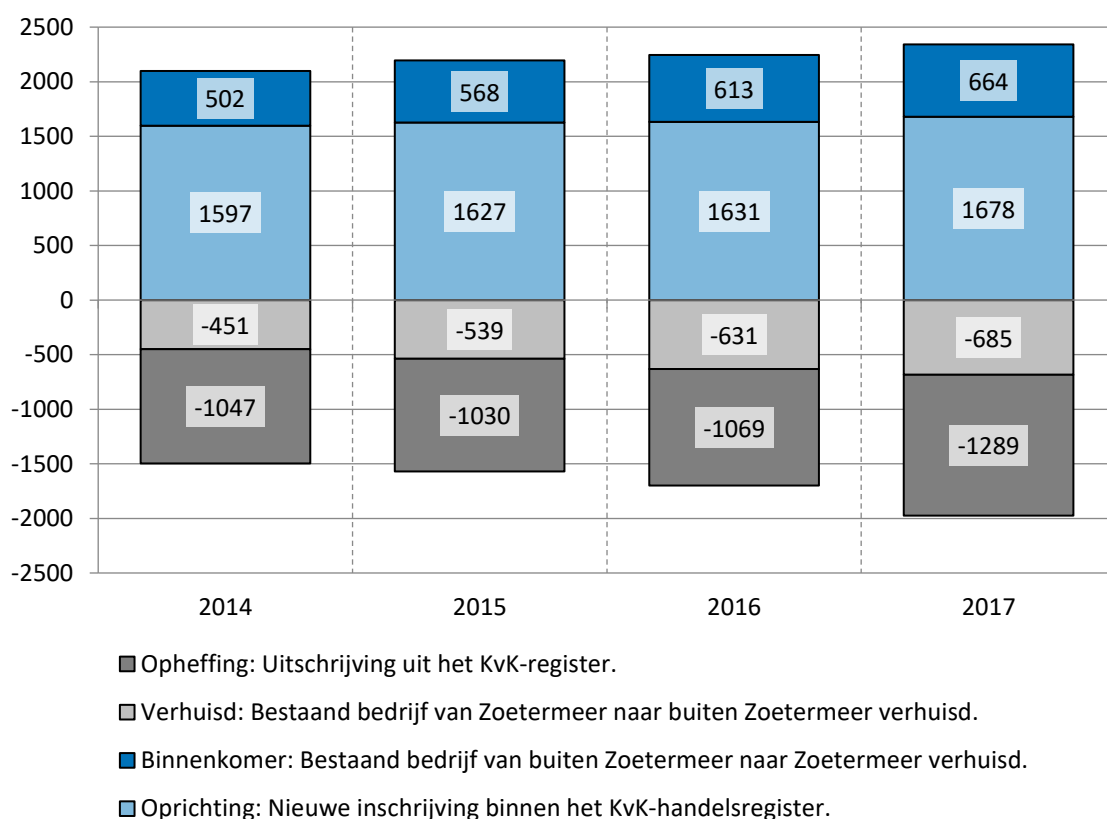
Nieuwe en vertrokken bedrijven

Sinds het jaar 2013 verstuurt de Kamer van Koophandel (KvK) iedere vier weken een lijst met hierin alle wijzigingen binnen het KvK-register van Zoetermeer. Met behulp van deze data kan inzichtelijk worden gemaakt of het aantal bedrijven in Zoetermeer toeneemt of afneemt. De ontwikkelingen in dit bedrijvenregister staan in Figuur 2.1 samengevat. De ontwikkelingen over 2017 per kwartaal staan in Figuur 2.2

De balken boven de 0-lijn geven weer hoeveel bedrijven er in Zoetermeer zijn opgericht/gevestigd en de balken onder de 0-lijn geven weer hoeveel bedrijven er zijn opgeheven/vertrokken.

Belangrijk is om hierbij te vermelden dat het register ook bedrijven omvat die economisch niet actief zijn. De zwarte lijn in de figuur illustreert het saldo van de ontwikkeling. Als de zwarte lijn zich boven de 0-lijn begeeft, is het saldo van het aantal bedrijven positief. Dit houdt in dat er meer bedrijven in Zoetermeer bijkomen.

Figuur 2.1 Ontwikkelingen in Zoetermeer van de afgelopen 4 jaar (KvK)*

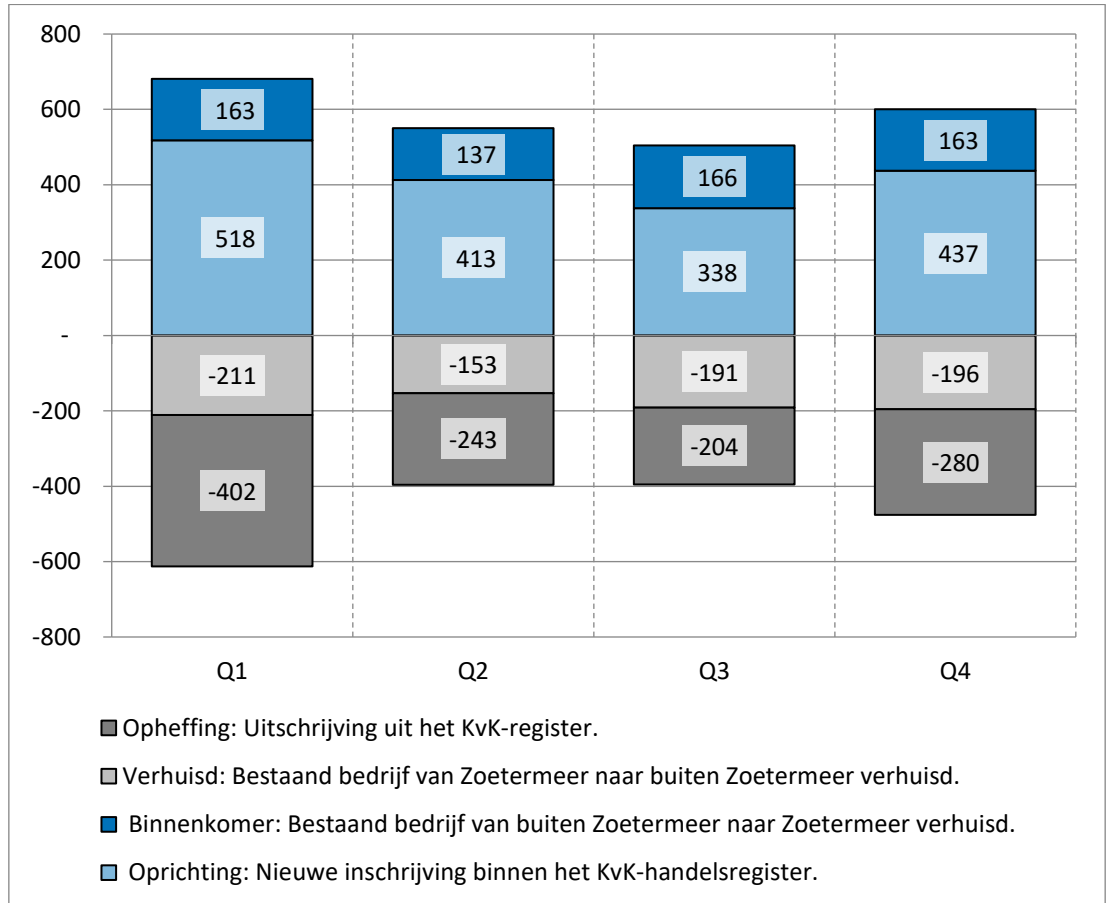


Bron: KvK.

*) Deze cijfers zijn exclusief de administratieve correctie.

In elk kwartaal van 2017 zijn er in Zoetermeer meer bedrijven bijgekomen dan vertrokken. Aan het eind van 2017 is het totaal aantal ingeschreven bedrijven in Zoetermeer 16.209.

Figuur 2.2 *Ontwikkelingen in Zoetermeer, per kwartaal, over 2017 (KvK)**



Bron: KvK.

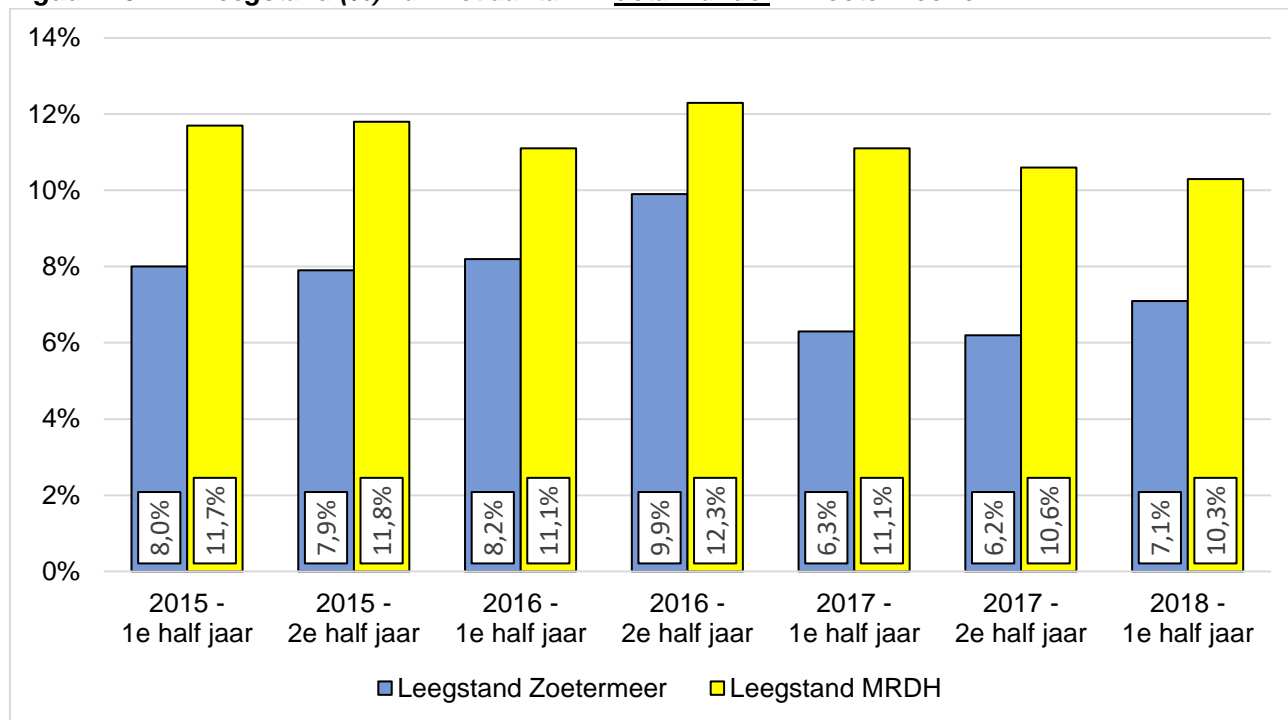
*) Deze cijfers zijn exclusief de administratieve correctie.

2.3 Leegstand detailhandel

De leegstand van detailhandel in aantal m² in Zoetermeer staat in Figuur 2.5 en Tabel 2.5. Vanaf het 2^e half jaar van 2017 tot het 1^e half jaar van 2018 neemt de leegstand met 0,7% toe. Aan het begin van het 2^e half jaar van 2017 was er 11.295 m² leegstand en aan het begin van 2018 was dit 12.932 m².

De leegstand van detailhandel in Zoetermeer ligt lager dan de leegstand in MRDH.

Figuur 2.5 Leegstand (%) van het aantal m² detailhandel in Zoetermeer en MRDH



Bron: Locatus, per begin van elk half jaar.

Tabel 2.5 Aanbod, opname en saldo van het aantal m² detailhandel in Zoetermeer*

Jaar	Leegstand	In gebruik	Totaal (100%)
2015			
1e half jaar	14.894 (8,0%)	171.935 (92,0%)	186.829
2e half jaar	14.729 (7,9%)	172.289 (92,1%)	187.018
2016			
1e half jaar	15.250 (8,2%)	171.700 (91,8%)	186.950
2e half jaar	18.613 (9,9%)	168.697 (90,1%)	187.310
2017			
1e half jaar	11.407 (6,3%)	169.666 (93,7%)	181.073
2e half jaar	11.295 (6,2%)	171.431 (93,8%)	182.726
2018			
1e half jaar	12.932 (7,1%)	169.667 (92,9%)	182.599

Bron: Locatus.

*) Per begin van het halve jaar.

3

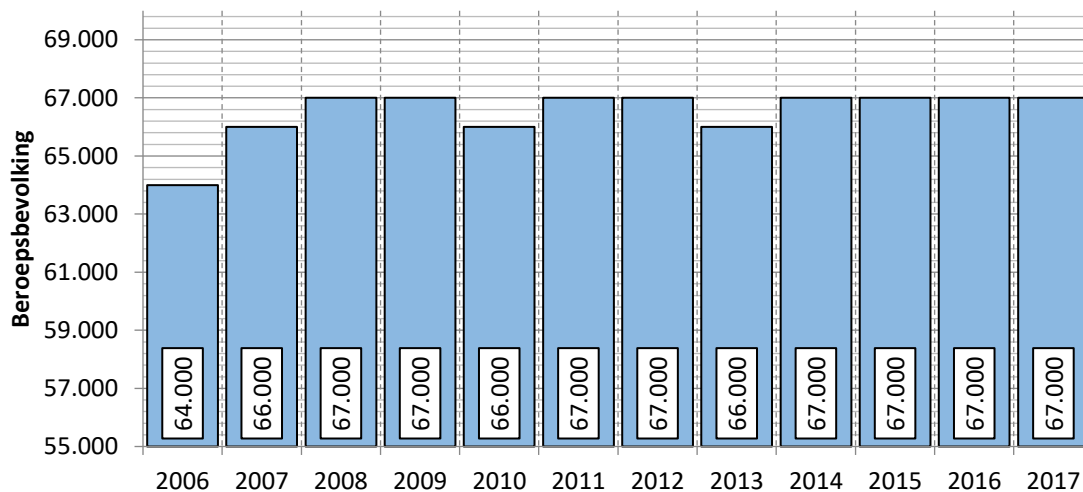
Werk en inkomen

3.1 (Potentiële) beroepsbevolking

In het hoofdstuk Werk en inkomen wordt ingegaan op de beroepsbevolking, werkloosheid, uitkeringen en schuldhelpverlening. Tot de beroepsbevolking worden personen vanaf 15 tot 75 jaar gerekend die betaald werk hebben of geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking). Personen worden tot de beroepsbevolking gerekend als zij beschikbaar zijn voor minimaal één uur werk per week.

Figuur 3.1 biedt allereerst een weergave van de jaarlijkse stand van de beroepsbevolking van Zoetermeer. Door de jaren is vanaf 2006 de beroepsbevolking gestegen van 59.000 personen tot 67.000 personen in 2016. Dit is mede te verklaren doordat de definitie per 2014 is verruimd.

Figuur 3.1 Ontwikkeling beroepsbevolking van Zoetermeer per jaar



Bron: CBS, per eind van elk jaar.

Aanvullend op de vorige pagina, waarin de beroepsbevolking is behandeld, wordt hier het aantal inwoners in de leeftijdsklasse 15 tot 75 jaar behandeld. Het deel van de bevolking dat gelet op haar leeftijd in aanmerking komt voor deelname aan het arbeidsproces wordt gezien als de potentiële beroepsbevolking¹. Met behulp van deze cijfers kan Zoetermeer beter vergeleken worden met andere regio's. In de kolom 'verschil' is te zien met hoeveel procent de leeftijdsgroep 15 tot 75 jaar is gestegen of gedaald.

Tabel 3.1 *Aantal inwoners in de leeftijdsklasse 15 tot 75 jaar per regio per jaar**

Jaar	Zoetermeer		MRDH		Nederland	
	Aantal	Verschil*	Aantal	Verschil*	Aantal	Verschil*
2006	89.435		1.608.706		12.294.377	
2007	90.514	1,2%	1.642.189	2,1%	12.323.482	0,2%
2008	91.747	1,4%	1.649.459	0,4%	12.369.343	0,4%
2009	92.815	1,2%	1.665.088	0,9%	12.442.183	0,6%
2010	93.542	0,8%	1.681.959	1,0%	12.518.257	0,6%
2011	93.874	0,4%	1.706.280	1,4%	12.581.856	0,5%
2012	94.004	0,1%	1.722.006	0,9%	12.641.130	0,5%
2013	94.445	0,5%	1.728.349	0,4%	12.686.702	0,4%
2014	94.776	0,4%	1.735.882	0,4%	12.734.898	0,4%
2015	94.898	0,1%	1.741.392	0,3%	12.796.150	0,5%
2016	95.012	0,1%	1.753.922	0,7%	12.870.255	0,6%
2017	95.357	0,4%	1.768.742	0,8%	12.963.579	0,7%
2018	95.188	-0,2%	1.786.496	1,0%	13.050.806	0,7%

Bronnen: BRP en CBS.

*) Verschil ten opzichte van het voorgaande jaar. Per begin van elk jaar.

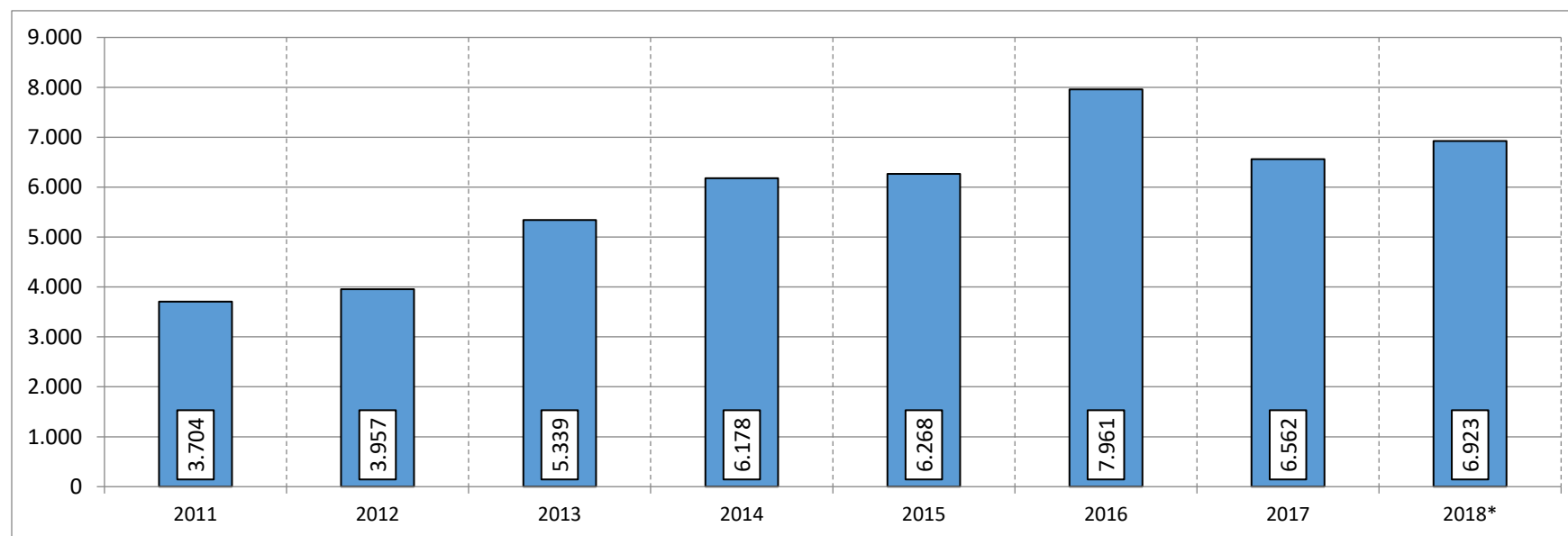
Alhoewel metropoolregio MRDH officieel bestaat sinds december 2014, is voor het in kaart brengen van de algehele ontwikkeling ervoor gekozen ook de periode van voor 2014 mee te nemen.

¹¹ Definitie van het CBS.

3.2 Ontwikkeling werkloosheid

Figuur 3.2 laat per kwartaal zien hoeveel werklozen (NWW en GWU) Zoetermeer telde. Vanaf 2018 wordt gebruik gemaakt van een nieuw cijfer, namelijk het aantal Geregistreeerde Werkzoekenden bij het UWV. Het aantal NWW-ers bevatte namelijk niet de personen met een Wajong-uitkering en ook niet de personen zonder uitkering.

Figuur 3.2 Ontwikkeling aantal werklozen (NWW t/m 2017 en GWU vanaf 2018) per begin van elk jaar in Zoetermeer*



Bron: CBS.

Vanaf 2018 wordt de definitie "Geregistreeerde Werkzoekenden bij het UWV" gebruikt. Deze definitie bevat:

- Personen met een WW-uitkering.
- Personen met een AG-uitkering (Wajong, WGA, WAO, WAZ) met arbeidsvermogen.
- Personen met een bijstandsuitkering. Dit is mogelijk sinds de automatische koppeling is gerealiseerd.
- Personen die geen uitkering ontvangen, maar toch gebruik maken van werk.nl. Voorwaarde is dat zij een actief CV op werk.nl hebben staan.

Het aantal werklozen per 1.000 inwoners staat vermeld in Tabel 3.2. Aanvullend wordt in Figuur 3.3 de ontwikkeling door de jaren heen weergegeven. In Zoetermeer is het aantal werklozen per 1.000 inwoners (15-75 jaar) hoger dan landelijk. In MRDH ligt het aantal werklozen nog hoger dan in Zoetermeer, maar het verschil lijkt wel kleiner te worden.

Tabel 3.2 Aantal werkloosheidsuitkeringen (NWW t/m 2017, GWU vanaf 2018) per 1.000 inwoners (15-75 jaar)

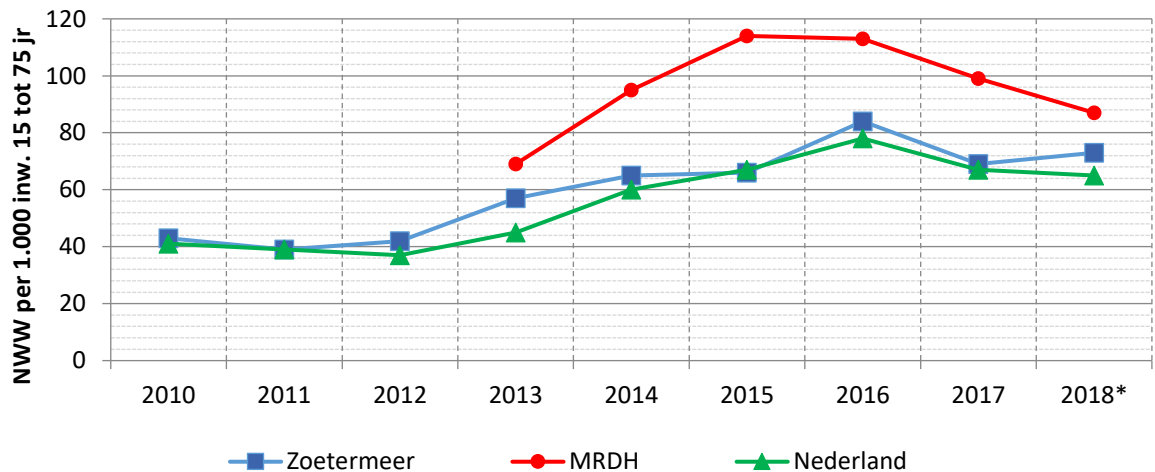
Jaar	Zoetermeer	MRDH	Vershil*	Nederland	Vershil*
2010	43			41	-2
2011	39			39	0
2012	42			37	-5
2013	57	69	+12	45	-12
2014	65	95	+30	60	-5
2015	66	114	+48	67	+1
2016	84	113	+31	78	-6
2017	69	99	+30	67	-2
2018**	73	87	+14	65	-8

Bronnen: UWV, CBS

*) Verschil t.o.v. Zoetermeer

**) Vanaf 2018 wordt een nieuwe definitie "Geregistreerde Werkzoekenden bij het UWV" gehanteerd en deze definitie is uitgebreider dan de eerdere definitie.

Figuur 3.3 Aantal werkloosheidsuitkeringen (WW) per 1.000 inwoners (15-75 jaar)



Bronnen: UWV, CBS, per begin van elk jaar.

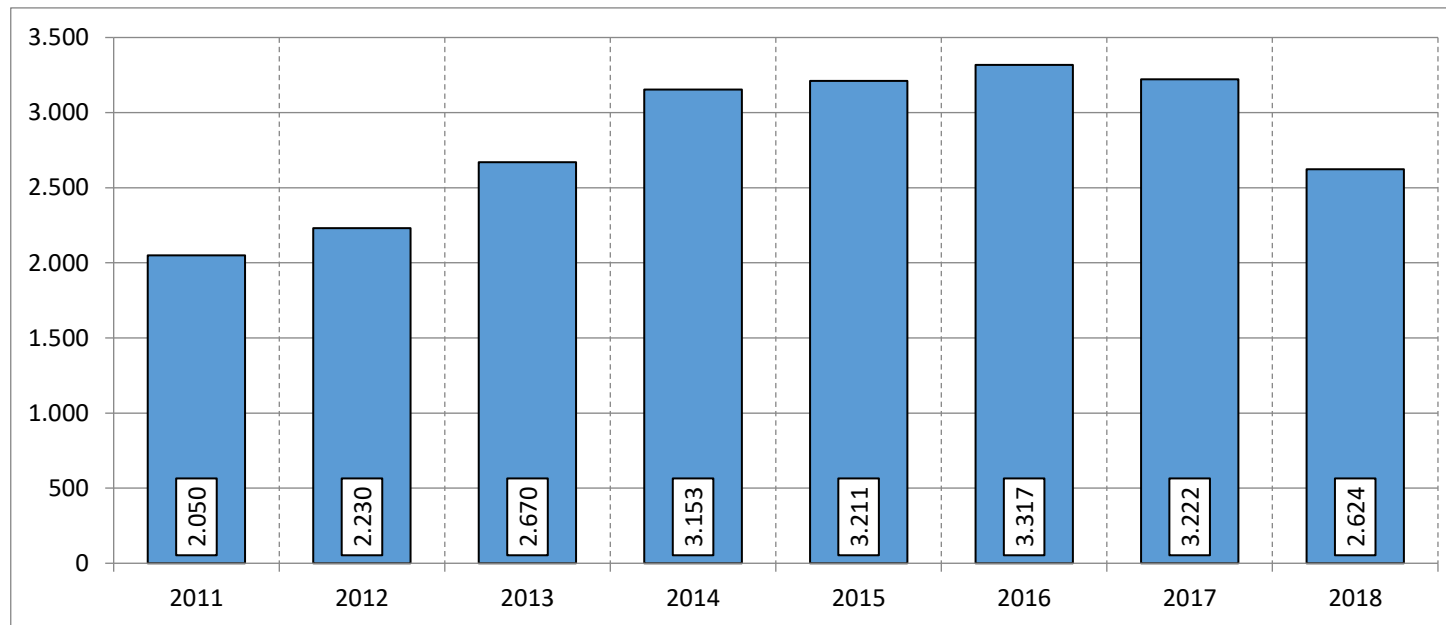
Begin 2015 gaat uit van de nieuwe definitie van de beroepsbevolking (ILO).

*) Vanaf 2018 wordt een nieuwe definitie "Geregistreerde Werkzoekenden bij het UWV" gehanteerd en deze definitie is uitgebreider dan de eerdere definitie.

3.3 Werkloosheidsuitkeringen

Op 1 januari 2018 is het aantal werkloosheidsuitkeringen lager dan een jaar eerder. De ontwikkeling van het aantal werkloosheidsuitkeringen is in Figuur 3.4 weergegeven.

Figuur 3.4 Ontwikkeling aantal werkloosheidsuitkeringen (WW) per begin van elk jaar in Zoetermeer



Bron: UWV Arbeidsmarktcijfers.

Het aantal werkloosheidsuitkeringen per 1.000 inwoners staat vermeld in Tabel 3.3. Aanvullend wordt in Figuur 3.5 de ontwikkeling door de jaren heen weergegeven. In 2018 ligt het aantal werkloosheidsuitkeringen in Zoetermeer net iets hoger dan in de MRDH en landelijk. In zowel Zoetermeer, MRDH als Nederland is het aantal werkloosheidsuitkeringen in 2018 afgenomen t.o.v. 2017.

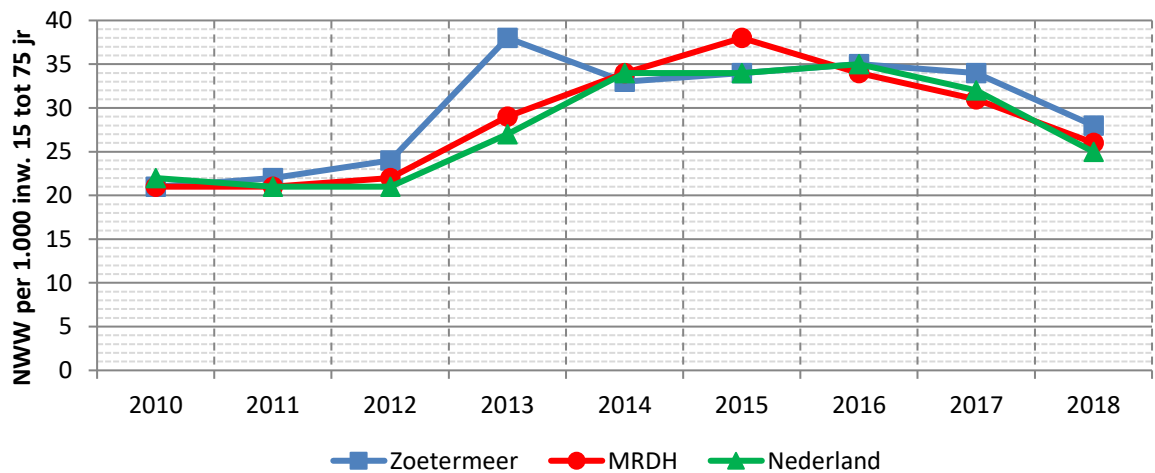
Tabel 3.3 Aantal werkloosheidsuitkeringen (WW) per 1.000 inwoners (15-75 jaar)

Jaar	Zoetermeer	MRDH	Vershil*	Nederland	Vershil*
2010	21	21	0	22	+1
2011	22	21	-1	21	-1
2012	24	22	-2	21	-3
2013	38	29	-9	27	-11
2014	33	34	+1	34	+1
2015	34	38	+4	34	0
2016	35	34	-1	35	0
2017	34	31	-3	32	-2
2018	28	26	-2	25	-3

Bronnen: UWV, CBS.

*) Verschil t.o.v. Zoetermeer.

Figuur 3.5 Aantal werkloosheidsuitkeringen (WW) per 1.000 inwoners (15-75 jaar)



Bronnen: UWV, CBS, per begin van elk jaar.

Begin 2015 gaat uit van de nieuwe definitie van de beroepsbevolking (ILO).

3.4 PW-uitkeringen

In Zoetermeer is het aantal Participatiewet-uitkeringen (PW-uitkeringen) per 1.000 inwoners van 15 tot 75 jaar sinds 2012 ongeveer gelijk aan dat van Nederland (zie tabel 3.4 & Figuur 3.6). In MRDH ligt het aantal PW-uitkeringen per 1.000 inwoners van 15 tot 75 jaar doorgaans hoger dan landelijk.

Tabel 3.4 Aantal PW-uitkeringen per 1.000 inwoners van 15 tot 75 jaar

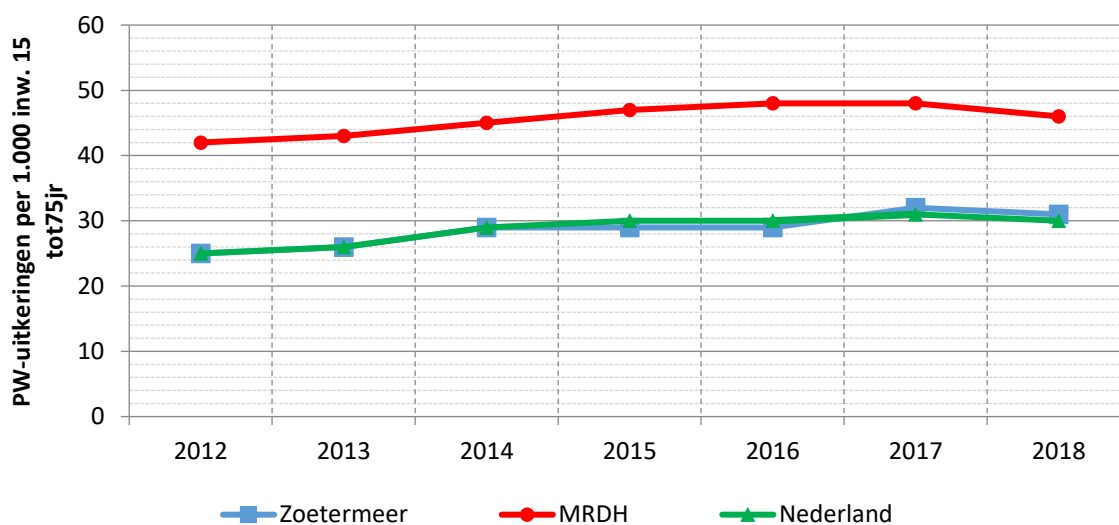
Jaar	Zoetermeer	MRDH	Vershil*	Nederland	Vershil*
2012	25	42	+17	25	0
2013	26	43	+17	26	0
2014	29	45	+16	29	0
2015	29	47	+18	30	+1
2016	29	48	+19	30	+1
2017	32	48	+16	31	-1
2018	31	46	+15	30	-1

Bronnen: Afd. WZI en CBS. Per begin van elk jaar.

Tot medio 2015: Wet Werk en Bijstand (WWB).

*) Verschil t.o.v. Zoetermeer

Figuur 3.6 Aantal PW-uitkeringen per 1.000 inwoners van 15 tot 75 jaar*



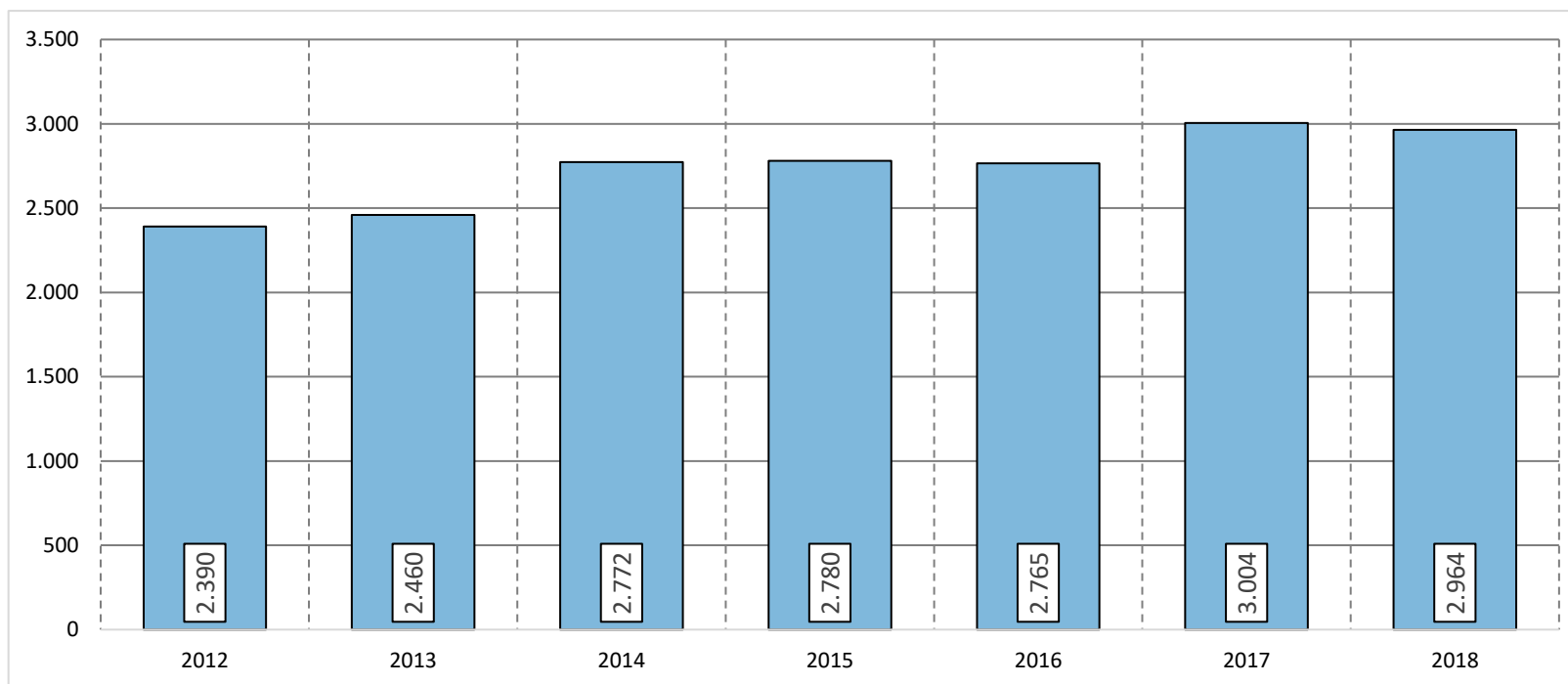
Bronnen: Afd. WZI en CBS. Per begin van elk jaar.

Tot medio 2015: Wet Werk en Bijstand (WWB).

*) De cijfers voor begin 2018 zijn voor MRDH en Nederland nog niet beschikbaar en volgen later.

Figuur 3.7 laat de ontwikkeling van het aantal PW-uitkeringen zien. Het aantal PW-uitkeringen is in kwartaal 1 van 2018 gedaald.

Figuur 3.7 **Ontwikkeling aantal PW-uitkeringen per begin van elk jaar in Zoetermeer**



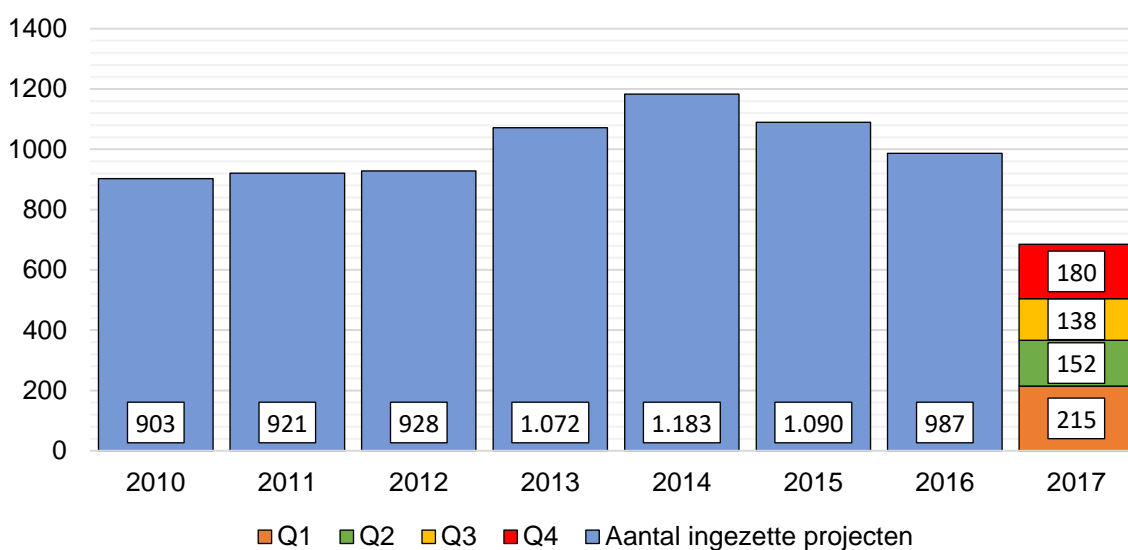
Bron: Gemeente Zoetermeer, afd. WZI.

3.5 Schuldhulpverlening

Figuur 3.8 laat de ontwikkeling van het aantal ingezette projecten na aanmelding bij afdeling schuldhulpverlening zien. De grijze lijn geeft het voortschrijdend gemiddelde weer, zodat het verloop op langere termijn zichtbaar is.

In 2017 is het aantal ingezette projecten na aanmelding bij afdeling schuldhulpverlening weer aan het dalen. In kwartaal 4 van 2017 zijn er 180 ingezette projecten bijgekomen, waardoor het totaal van 2017 op 685 projecten komt. Het hoogste punt in 7 jaar. De sterke daling vanaf 2014 blijft zich door zetten in 2017.

Figuur 3.8 Aantal ingezette projecten na aanmelding bij schuldhulpverlening in Zoetermeer



Bron: Gemeente Zoetermeer, afd. WZI.

*) Het voortschrijdend gemiddelde geeft van de achtereenvolgende perioden het gemiddelde weer, zodat het verloop op de langere termijn zichtbaar wordt.

Onderstaand is het aantal schuldregelingen aan het einde van ieder kwartaal te zien. De laatste kolom geeft het gemiddelde van de kwartalen per jaar weer. Het aantal actieve trajecten omtrent schuldhulpverlening is door de jaren heen gestegen.

Tabel 3.5 Aantal actieve trajecten schuldhulpverlening per kwartaal in Zoetermeer

Jaar	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Gemiddelde*
2014	782	703	688	792	741
2015	771	855	822	879	832
2016	889	855	850	866	866
2017	839	808	816	820	821

Bron: Gemeente Zoetermeer, afd. WZI.

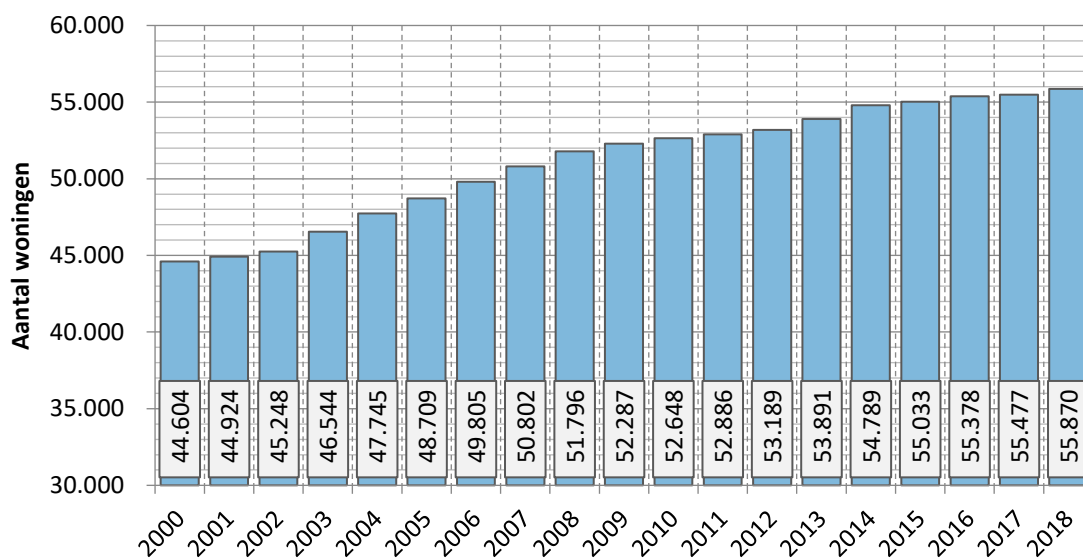
*) Gemiddelde van alle kwartalen in ieder jaar.

4 Wonen

4.1 Ontwikkeling aantal woningen

Figuur 4.1 laat de jaarlijkse ontwikkeling van het aantal woningen zien. Sinds 2000 is het aantal woningen jaarlijks toegenomen. Zie Tabel 4.1 voor de cijfers van 2017 per begin van het kwartaal.

Figuur 4.1 Ontwikkeling aantal woningen in Zoetermeer per jaar

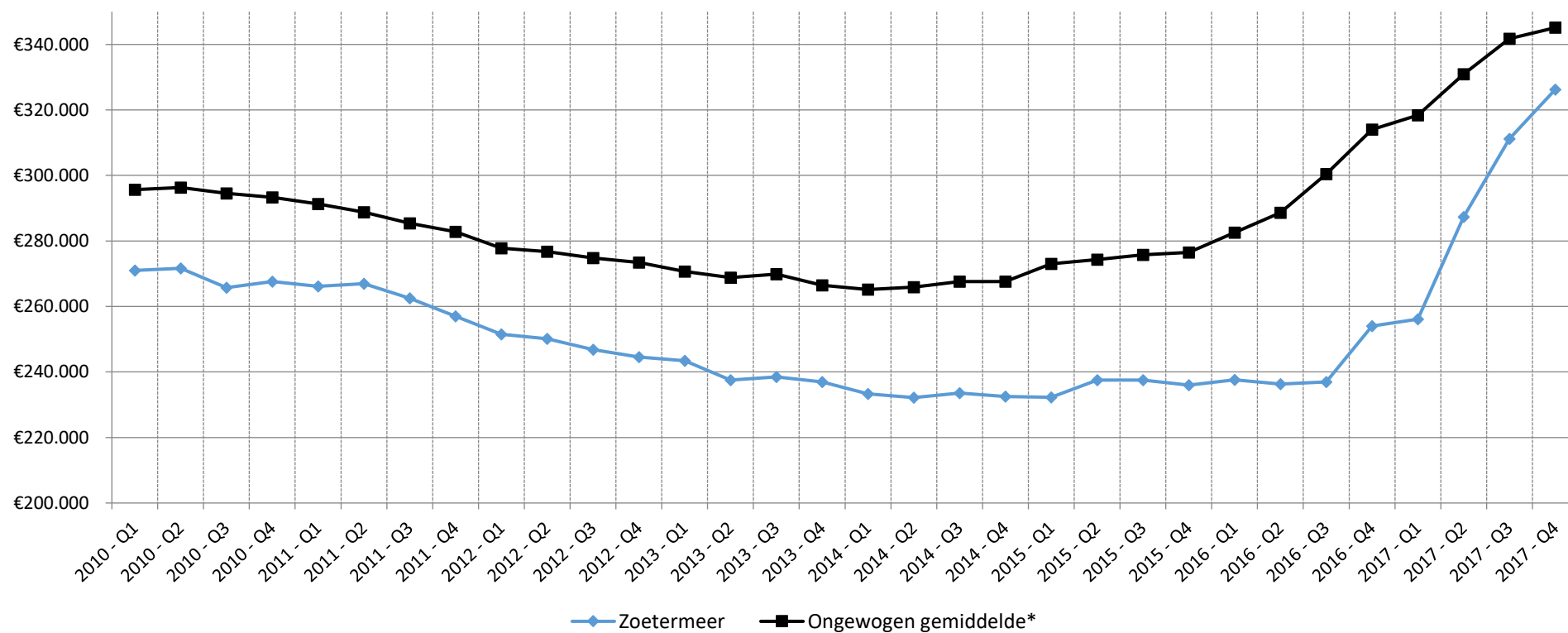


Bron: Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG), per begin van elk jaar.

4.2 Koopwoningen

Figuur 4.3 laat de ontwikkeling van de gemiddelde vraagprijs van woningen zien. Hierbij wordt Zoetermeer eveneens vergeleken met andere gemeenten van vergelijkbare grootte*.

Figuur 4.2 De gemiddelde vraagprijs van aangeboden koopwoningen per einde van elk kwartaal*

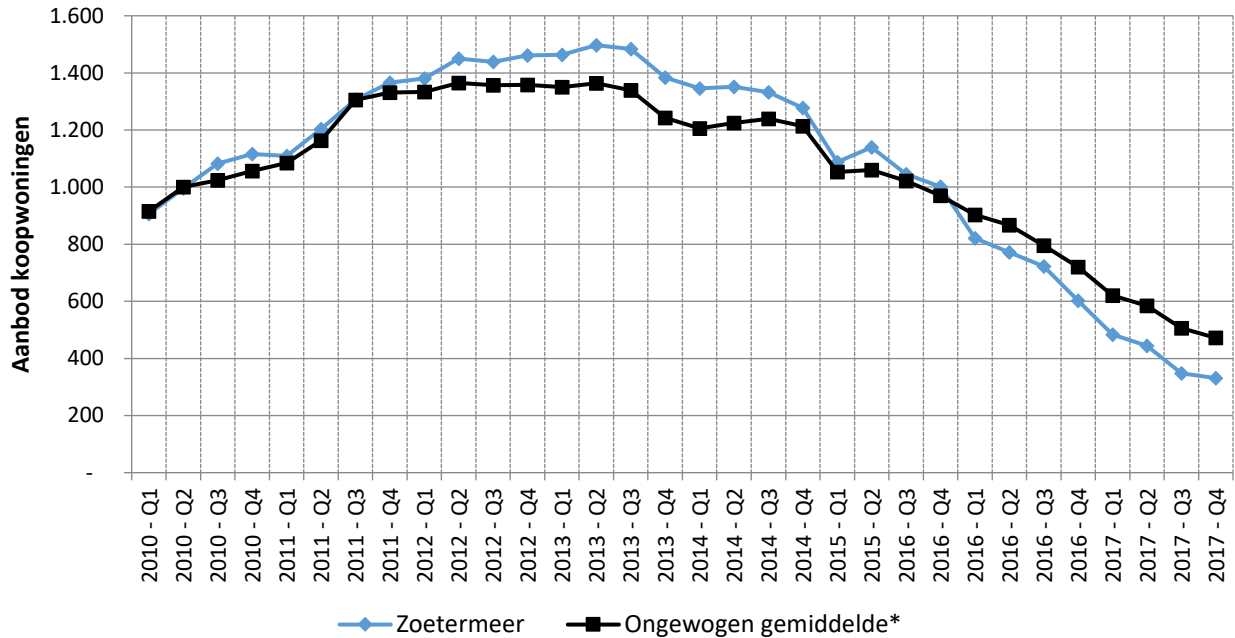


Bron: www.huizenzoeker.nl.

*) Het ongewogen gemiddelde van gemeenten is van 14 met Zoetermeer vergelijkbare gemeenten: Alkmaar, Alphen aan den Rijn, Delft, Dordrecht, Ede, Emmen, Haarlemmermeer, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Venlo, Westland en Zwolle.

Figuur 4.4 is een grafische weergave van het aanbod van koopwoningen per einde van ieder kwartaal in Zoetermeer en vergelijkbare gemeenten*. Sinds 2013 is een sterke daling zichtbaar in het beschikbare aanbod van koopwoningen.

Figuur 4.3 Aanbod koopwoningen per einde van elk kwartaal.



Bron: www.huizenzoeker.nl.

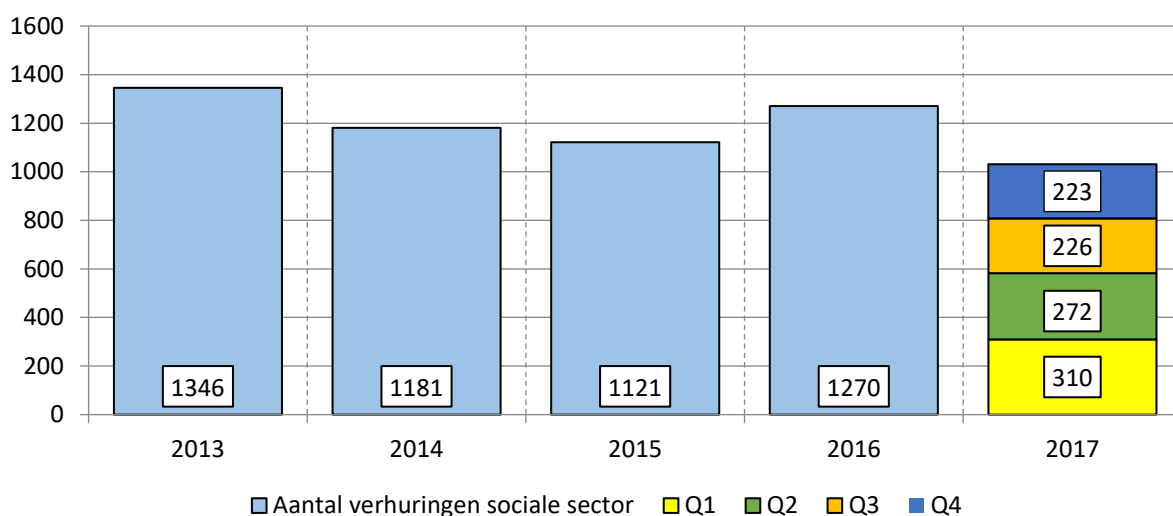
*) Het ongewogen gemiddelde is het ongewogen gemiddelde van Alkmaar, Alphen aan den Rijn, Delft, Dordrecht, Ede, Emmen, Haarlemmermeer, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Venlo, Westland en Zwolle. Het betreffen hier alleen bestaande woonhuizen en appartementen waarvan de vraagprijs ligt tussen € 50.000 en € 5.000.000 en de woonoppervlakte ligt tussen 50m² en 1.500m².

4.3 Sociale woningmarkt

Dit betreft alleen de verhuringen die via de sociale woningbouwcorporaties in Zoetermeer tot stand zijn gekomen. Figuur 4.4 en Figuur 4.5 laten het aantal verhuringen in de sociale sector en vrije sector zien. Hierom omvat de vrije sector in de Figuur alleen de vrije sectorwoningen die door deze genoemde corporaties verhuurd zijn.

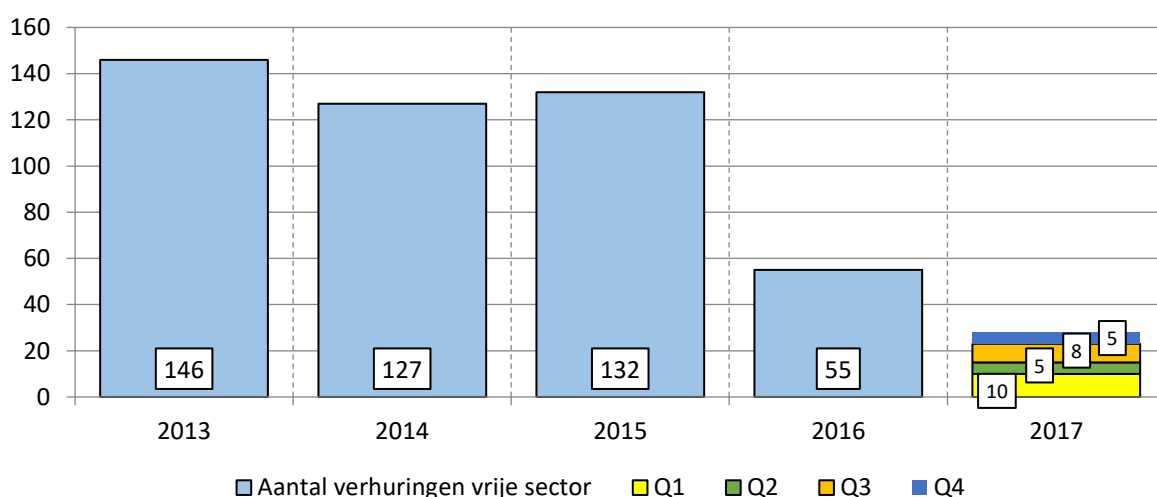
Woningen die in de sociale sector vallen zijn diegenen die onder de (nu bevroren) huurliberalisatiegrens vallen van **€710,68 en lager**. In kwartaal 4 van 2017 is het aantal verhuringen in de sociale sector en de vrije sector gelijk gebleven met het kwartaal daarvoor. In deze periode zijn er in de sociale sector 223 woningen verhuurd en in de vrije sector 5. In Tabel 4.1 is de gemiddelde huurprijsontwikkeling te zien.

Figuur 4.4 Aantal nieuwe verhuringen in de sociale sector in Zoetermeer.



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden).

Figuur 4.5 Aantal nieuwe verhuringen in de vrije sector (> €710,68) in Zoetermeer.



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden).

Tabel 4.1 Gemiddelde huurprijs in de sociale sector

Jaar	Gemiddelde	
	Zoetermeer	Haaglanden
2013	€ 506	€ 498
2014	€ 530	€ 522
2015	€ 543	€ 546
2016	€ 544	€ 539
2017	€ 539	€ 533

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden). Alleen de sociale sector.

Door alle jaren bij elkaar te nemen kan bepaald worden of er verschillen zichtbaar zijn tussen de verhuringen in Zoetermeer en Haaglanden. Het betreft de verhuringen van woningen die in de desbetreffende periode een nieuwe huurder hebben gekregen.

Tabel 4.2 biedt een weergave van het percentage verhuringen in de verschillende leeftijdsklassen in Zoetermeer en Haaglanden. Vastgesteld kan worden dat in Zoetermeer meer woningen worden verhuurd aan de leeftijdsklasse 20-39 jaar (+3,1%) en minder woningen verhuurd aan de leeftijdsklasse 40-59 jaar (-5,2%) dan in heel Haaglanden.

Tabel 4.2 (%) Verhuringen in de sociale sector per leeftijdsklasse

	Leeftijdsklasse	0-19 jaar	20-39 jaar	40-59 jaar	60-79 jaar	80 jaar e.o.
Zoetermeer	2015	2,3%	57,0%	22,6%	13,4%	4,7%
	2016	2,6%	58,6%	24,3%	12,0%	2,5%
	2017	3,3%	59,4%	20,6%	13,9%	2,8%
	Q1	3,2%	64,2%	16,8%	13,2%	2,6%
	Q2	1,8%	55,5%	27,2%	12,5%	2,9%
	Q3	4,3%	56,7%	20,6%	17,2%	1,3%
	Q4	4,0%	60,5%	17,9%	13,0%	4,5%
Haaglanden	2015	2,4%	56,9%	26,0%	12,1%	2,6%
	2016	3,0%	57,0%	25,6%	12,1%	2,4%
	2017	3,4%	56,3%	25,8%	12,2%	2,3%
	Q1	4,2%	55,8%	24,7%	13,0%	2,3%
	Q2	2,0%	54,1%	28,7%	12,9%	2,3%
	Q3	3,6%	56,7%	25,7%	12,0%	1,9%
	Q4	3,6%	58,9%	24,1%	10,7%	2,7%

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden). Alleen de sociale sector.

De tabel hieronder (Tabel 4.3) geeft het percentage verhuringen in de sociale sector aan per inkomensklasse. Zoetermeer heeft in 2017 procentueel meer verhuringen in de inkomensklasse 'DG' dan Haaglanden.

Tabel 4.3 (%) Verhuringen in de sociale sector per inkomensgroep

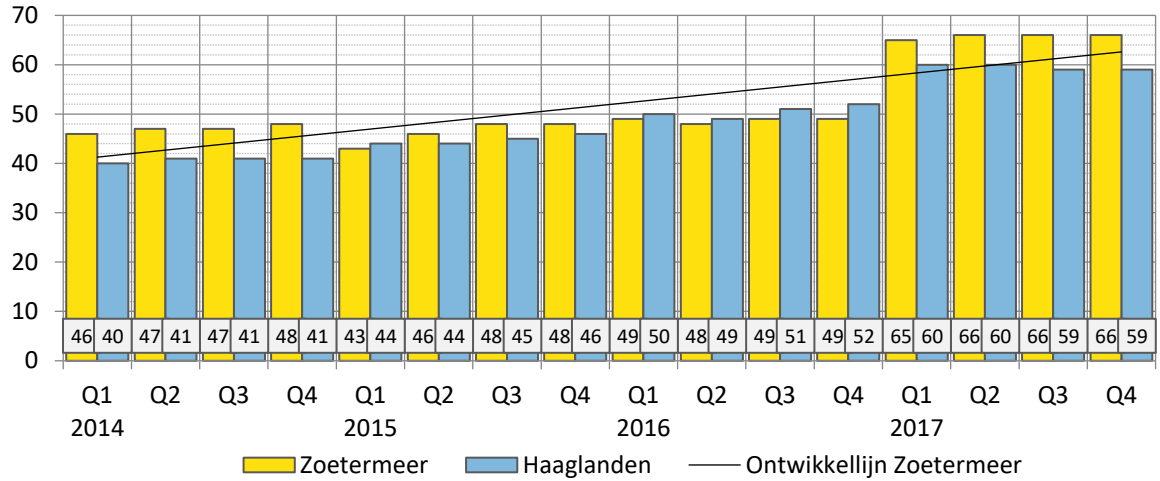
	Inkomensklasse	DG-	DG	Mi	Mi+	Hg	Hg+
Zoetermeer	2015	60,4%	22,9%	11,6%	4,0%	0,3%	0,9%
	2016	64,3%	16,4%	14,7%	3,6%	0,6%	0,3%
	2017	65,8%	20,4%	10,2%	2,4%	0,6%	0,6%
	Q1	64,8%	20,3%	10,6%	2,9%	0,3%	1,0%
	Q2	64,3%	21,0%	10,7%	2,9%	0,4%	0,7%
	Q3	69,5%	18,9%	7,7%	2,1%	1,3%	0,4%
	Q4	65,0%	21,5%	11,7%	1,3%	0,4%	0,0%
Haaglanden	2015	59,5%	22,0%	15,0%	2,4%	0,6%	0,4%
	2016	64,9%	16,0%	14,9%	3,0%	0,8%	0,4%
	2017	66,6%	16,6%	13,5%	1,9%	0,9%	0,4%
	Q1	67,3%	16,1%	12,9%	2,3%	0,9%	0,6%
	Q2	67,0%	16,4%	13,3%	2,1%	0,7%	0,6%
	Q3	66,2%	17,2%	13,8%	1,8%	0,7%	0,3%
	Q4	66,0%	17,0%	14,0%	1,4%	1,3%	0,4%

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden). Alleen de sociale sector.

IDG-: Minima, DG: Overig Besluit Beheer Sociale Huursector(BBSH)-doelgroep, MI: Middeninkomens (vanaf BBSH tot 1,5x BBSH), Hg: Hogere inkomens; "+" = boven EU-grens.

De zuivere wachtduur in maanden is de datum dat een nieuwe huurder een woning toegewezen krijgt minus de datum van inschrijven (in maanden). Onderstaand is te zien hoe de zuivere wachtduur voor starters zich heeft ontwikkeld. Door de loop van kwartalen heen is de wachtduur voor starters gestegen. Gedurende kwartaal 3 van 2015 tot en met kwartaal 4 van 2016 is de zuivere wachtduur voor starters in Zoetermeer ongeveer gelijk gebleven. In kwartaal 1 van 2017 is de wachtduur voor starters in zowel Zoetermeer als Haaglanden gestegen en sindsdien is deze ongeveer gelijk gebleven.

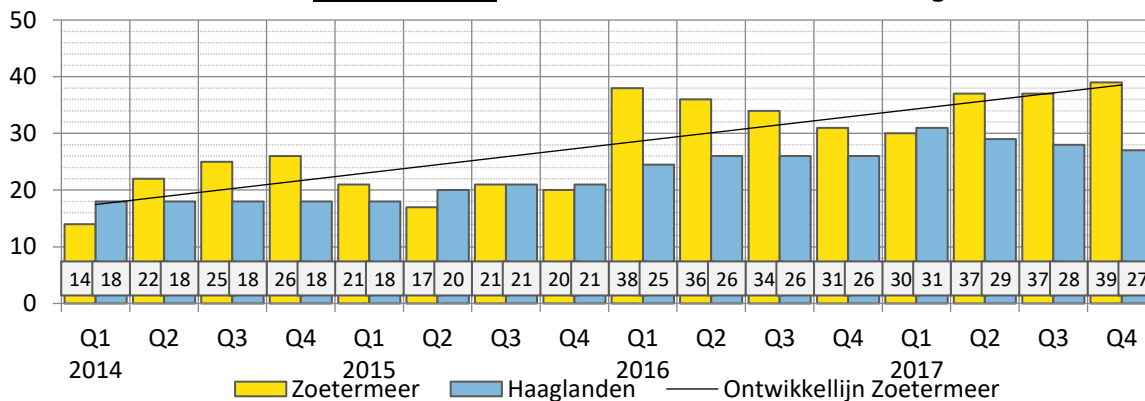
Figuur 4.6 Zuivere wachtduur starters in maanden in Zoetermeer en Haaglanden



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden), (indien nodig) afgerond op hele getallen.
 Het betreft wachtduur van de nieuwe huurders in desbetreffende periode.

De wachtduur voor doorstromers in Zoetermeer is explosief gestegen in het eerste kwartaal van 2016. Deze trend is niet in een zelfde mate zichtbaar in Haaglanden. In 2016 is de wachtduur voor doorstromers weer iets afgenomen maar in de loop van 2017 nam deze weer toe. De wachtduur voor doorstromers in Zoetermeer ligt veel hoger dan in Haaglanden.

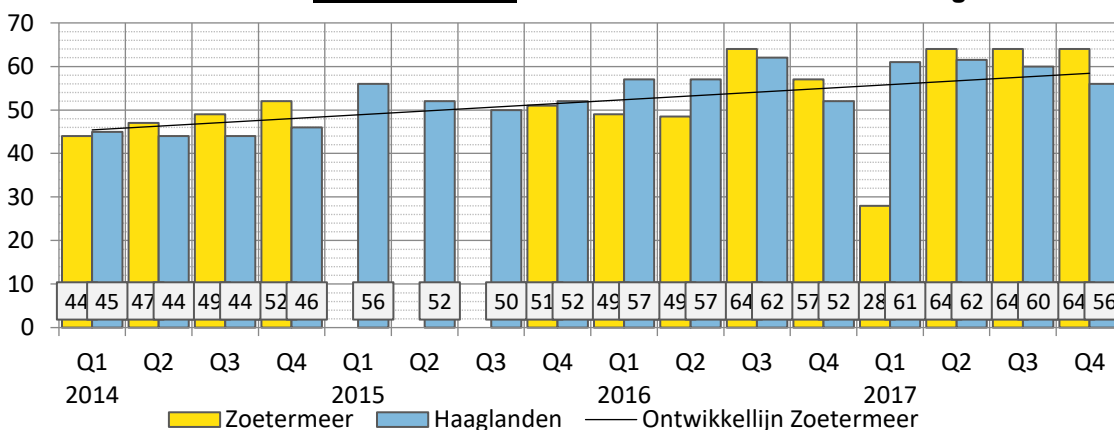
Figuur 4.7 Zuivere wachtduur doorstromers² in maanden in Zoetermeer en Haaglanden



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden), (indien nodig) afgerond op hele getallen. Het betreft wachtduur van de nieuwe huurders in desbetreffende periode.

Figuur 4.8 laat de zuivere wachtduur voor huishoudens van 5 personen of meer zien. In kwartaal 1 van 2017 is de wachtduur in Zoetermeer sterk afgenomen naar 28 maanden en een kwartaal later is de wachtduur weer toegenomen tot de 64 maanden. Deze wachtduur van 64 maanden houdt tot kwartaal van kwartaal 4 van 2017 aan.

Figuur 4.8 Zuivere wachtduur 5+ huishoudens in maanden in Zoetermeer en Haaglanden*

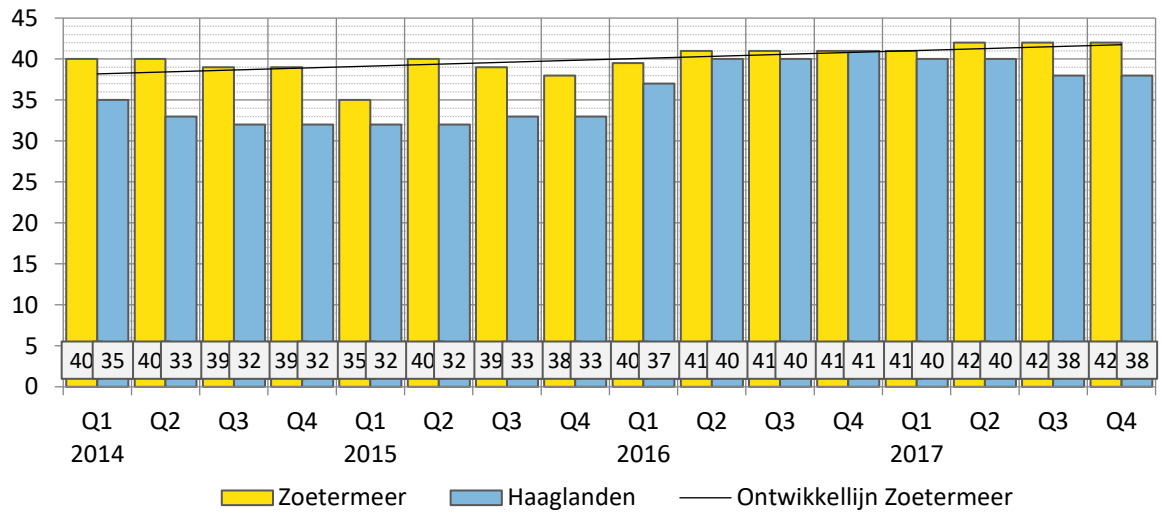


Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden), (indien nodig) afgerond op hele getallen. Het betreft wachtduur van de nieuwe huurders in desbetreffende periode.

² Doorstromers krijgen maximaal 5 jaar van de tijd dat ze in hun huidige woningen wonen mee als inschrijfduur, dat heet de woonduur. Dat betekent dat als iemand die ergens zelfstandig woont en zich na 5 jaar bedenkt dat hij wil verhuizen, hij direct 5 jaar inschrijfduur heeft en niet eerst inschrijfduur hoeft op te bouwen. (Geciteerd van SVH).

De wachtduur voor 18-23 jarigen is van 2014 t/m 2017 ongeveer gelijk gebleven in Zoetermeer. In kwartaal 4 van 2017 is de wachtduur voor 18-23 jarigen 42 maanden, in heel Haaglanden is dit 4 maanden minder.

Figuur 4.9 Zuivere wachtduur 18-23 jarigen in maanden in Zoetermeer en Haaglanden*



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden), (indien nodig) afgerond op hele getallen.
 Het betreft wachtduur van de nieuwe huurders in desbetreffende periode.

In Tabel 4.4 is zichtbaar wat de slaagkans is per leeftijdsgroep in Zoetermeer en Haaglanden. De slaagkans is het aantal personen dat een sociale huurwoning toegewezen krijgt, gedeeld door het totale aantal personen dat reageert op een sociale huurwoning in een bepaalde periode.

Aanvullend is in Figuur 4.10 de slaagkans per jaar weergegeven. De slaagkans in Zoetermeer is in 2017 lager dan in Haaglanden.

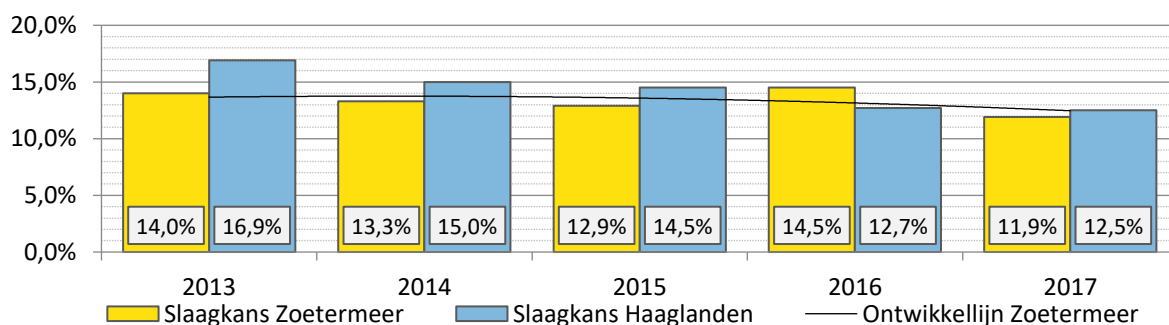
Tabel 4.4 (%) Slaagkans per leeftijdsgroep in Zoetermeer en Haaglanden

		Zoetermeer	18-22	23-26	27-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+
2014	H1		9,6%	8,7%	6,5%	6,6%	8,7%	13,5%	21,0%	26,0%
	H2		8,3%	10,2%	7,1%	6,2%	10,6%	13,4%	20,8%	26,2%
2015	H1		8,7%	8,0%	6,0%	6,5%	7,7%	13,2%	18,7%	31,8%
	H2		9,1%	8,6%	6,3%	6,5%	9,7%	11,8%	20,1%	26,3%
2016	H1		13,3%	10,0%	7,1%	8,3%	11,8%	12,8%	21,3%	25,5%
	H2		6,9%	8,4%	7,8%	8,2%	9,6%	12,0%	15,8%	21,5%
2017	H1		6,7%	10,6%	7,2%	7,3%	7,8%	14,1%	16,1%	23,4%
	H2		9,8%	6,8%	4,5%	5,5%	5,5%	8,8%	16,6%	20,3%
		Haaglanden	18-22	23-26	27-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+
2014	H1		10,5%	9,9%	7,9%	8,9%	10,5%	17,1%	20,8%	29,9%
	H2		8,6%	9,9%	8,0%	8,6%	10,9%	15,9%	19,5%	31,2%
2015	H1		7,3%	8,8%	7,3%	8,0%	9,8%	14,7%	21,3%	33,9%
	H2		10,3%	10,1%	8,8%	8,9%	9,6%	14,9%	18,9%	27,9%
2016	H1		10,0%	8,7%	7,2%	7,4%	8,5%	12,9%	18,1%	25,6%
	H2		9,0%	7,7%	6,5%	7,3%	7,8%	12,1%	14,6%	22,7%
2017	H1		8,8%	8,1%	6,5%	7,3%	8,0%	13,2%	15,0%	23,1%
	H2		10,0%	7,7%	6,8%	6,5%	7,3%	11,4%	13,2%	23,3%

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden). Excl. de vrije sector.

De slaagkans kan gezien worden als de fractie van het aantal woningzoekenden dat in een bepaalde periode slaagt een sociale huurwoning toegewezen te krijgen.

Figuur 4.10 (%) Slaagkans in Zoetermeer en Haaglanden per jaar



Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden). Excl. de vrije sector.

De slaagkans kan gezien worden als de fractie van het aantal woningzoekenden dat in een bepaalde periode slaagt een sociale huurwoning toegewezen te krijgen.

De afgifte van urgenties in Zoetermeer en Haaglanden staat voor de jaren 2014-2017 in respectievelijk Tabel 4.5 en 4.6 weergegeven. De cijfers zijn op basis van verhuringen. Dit betekent dat afgegeven urgenties waarna geen verhuring tot stand is gekomen niet zijn meegerekend. Het betreft de urgenties van de verhuringen van woningen die in desbetreffende periode een nieuwe huurder hebben gekregen.

Tabel 4.5 Afgifte van urgenties in Zoetermeer

Urgenties	2015		2016		2017	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Financieel	8	0,6%	9	0,7%	0	0,0%
Medisch	14	1,1%	19	1,4%	11	1,0%
Mantelzorg	0	0,0%	2	0,2%	4	0,4%
Sociaal	112	9,0%	133	10,1%	141	13,2%
Sociale uitstroom instellingen	5	0,4%	15	1,1%	4	0,4%
Sociaal/medisch	11	0,9%	16	1,2%	13	1,2%
Statushouders	1	0,1%	0	0,0%	0	0,0%
Stadsvernieuwing	114	9,2%	60	4,5%	46	4,3%
Geen urgentie	975	78,6%	1.071	80,8%	847	79,5%
Eindtotaal	1.240	100,0%	1.325	100,0%	1.066	100,0%

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden).

**) Voor statushouders wordt niet officieel een voorrangverklaring, urgentie, aangevraagd, maar zij worden door de woningcorporaties direct bemiddeld naar een woning.

Tabel 4.6 Afgifte van urgenties in Haaglanden

Urgenties	2015		2016		2017	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Al indicatie	1	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Financieel	25	0,2%	28	0,3%	19	0,2%
Medisch	183	1,8%	289	3,2%	290	3,1%
Mantelzorg	0	0,0%	5	0,1%	9	0,1%
Sociaal	607	6,0%	666	7,2%	754	8,1%
Sociale uitstroom instellingen	25	0,2%	35	0,4%	43	0,4%
Sociaal/medisch	98	1,0%	139	1,5%	281	3,0%
Statushouders	492	4,9%	364	4,0%	54	0,6%
Statushouder Delft	2	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Stadsvernieuwing	297	2,9%	337	3,7%	207	2,2%
Geen urgentie	8.360	82,9%	7.272	79,4%	7.675	82,2%
Eindtotaal	10.090	100,0%	9.156	100,0%	9.332	100,0%

Bron: SVH (Soc. verhuurders Haaglanden).

**) Voor statushouders wordt niet officieel een voorrangverklaring, urgentie, aangevraagd, maar zij worden door de woningcorporaties direct bemiddeld naar een woning.

Bijlagen

Bijlage I. Afkortingen en begrippen

(%) leegst. Woningen	Administratieve leegstand volgens de gemeentelijke administratie.
Actieve trajecten SHV	Cliënt met 1 of meerdere lopende projecten
BBSH	Besluit Beheer Sociale Huursector
BRP	De Basisregistratie Personen (BRP).
COM	Complexwoning
EGW	Eengezinswoning
Faillissement	Rechterlijke uitspraak dat een bedrijf gestopt is met het betalen van zijn schulden.
Grijze druk	Verhouding tussen personen van 0 tot 20jr en aantal personen van 20 tot 65jr.
Groene druk	Verhouding tussen personen van 65 jaar e.o. en het aantal personen van 20 tot 65 jr.
Huurprijsklasse B	Betaalbaar = Onder 2e aftoppingsgrens;
Huurprijsklasse D	Duur = onder vrije sector grens; a = > betreffende aftopgrens
Huurprijsklasse G	Goedkoop = onder kwaliteitskortingsgrens;
ILO	International Labour Organization (ILO)
Inkomensklasse DG	Overig BBSH-doelgroep
Inkomensklasse	DG- Minima
Inkomensklasse	Hg Hogere inkomens ; "+" = boven de EU-grens.
Inkomensklasse	MI Middeninkomens (vanaf BBSH tot 1,5x BBSH)
MRDH	Metropoolregio Rotterdam Den Haag
NWW	Werkzoekende die minimaal 1 uur p/w wil/kan werken in de leeftijd van 15 tot 75 jaar.
Project na aanm. SHV	Projecten "aanmelding" welke zijn geregistreerd in de desbetreffende periode.
PW	Participatiewet
Saldo opname/aanbod	Verschil tussen het aantal in gebruik genomen m2 en aantal beschikbaar gestelde m2.
Slaagkans	De kans die men heeft om een woning toegewezen te krijgen.
WW-uitkering	Werkloosheidswet-uitkering
Zuivere wachtduur	De duur (maanden) tussen datum inschrijven en acceptatie van een soc. huurwoning.

Bijlage II. - Gebiedsindelingen

Arbeidsmarktregio's Zuid-Holland

Zuid-Holland Centraal
Gorinchem
Rijnmond
Midden-Holland
Holland Rijnland
Haaglanden
Drechtsteden

Plaatsen MRDH

Barendrecht	Honselersdijk	Pijnacker	Ter Heijde
Bergschenhoek	Krimpen aan den IJssel	Pijnacker-Nootdorp	Vlaardingen
Berkel en Rodenrijs	Kwintsheul	Poeldijk	Voorburg
Bernisse	Lansingerland	Poortugaal	Wassenaar
Bleiswijk	Leidschendam	Portland	Wateringen
Brielle	Leidschendam-Voorburg	Rhoon	Westland
Capelle aan den IJssel	Maasdijk	Ridderkerk	Westvoorne
De Lier	Maasland	Rijswijk	Zoetermeer
Delft	Maassluis	Rockanje	
Den Haag	Midden-Delfland	Rotterdam	
Den Hoorn	Monster	Schiedam	
Geervliet	Naaldwijk	Schipluiden	
Heenvliet	Nissewaard	's-Gravenzande	
Heenweg	Nootdorp	Spijkenisse	
Hellevoetsluis	Oostvoorne	't Woudt	

Met Zoetermeer vergelijkbare gemeenten (in inwonertal)

Alkmaar
Alphen aan den Rijn
Delft
Dordrecht
Ede
Emmen
Haarlemmermeer
's Hertogenbosch
Leeuwarden
Leiden
Maastricht
Venlo
Westland
Zwolle
